

JUNIOR SECONDARY CERTIFICATE

KHOEKHOEGOWAB FIRST LANGUAGE

1103/1

PAPER 1 Reading and Directed Writing

2 hours

Marks 60

2017

Additional Materials: Answer Book

INSTRUCTIONS AND INFORMATION TO CANDIDATES

- Write your answers in the Answer Book provided.
- Write your Candidate Number and Name in the spaces on the Answer Book.
- Write in dark blue or black pen.
- Do not use correction fluid.
- Answer **all** questions.
- Pay attention to spelling, punctuation and sentence structure.
- The number of marks is given in brackets [ ] at the end of each question or part question.

!ÂIXOA-AON Î HÂ DAO||GAUDI TSÎ †ANS

- Sa !ereamde lguri hâse mâsa !Eream†khanib ai xoa re.
- Sa ||Khâllkhâsenaozi !Gôas tsî ||Ons tsîna mâ sîsenni mâ†gâhe rab hoab ai xoamâi re.
- †Hoa tamas ka io †nû xoalammî lkha xoa re.
- Tâ dî-unu-ūxû-e sîsenû re.
- **Hoa** dîde !eream re.
- †Âisa xoasaon, xoamû†gais tsî †âibasengu di lamlarelgaub ai †nûi re.
- !Gôab ge lams mâ dîs dis tamas ka io dîs di !âb khaolgâ ||khamkha [ ] !nâ a mâsa.

This document consists of **6** printed pages.

Republic of Namibia

MINISTRY OF EDUCATION, ARTS AND CULTURE

‡GURO !ÂB

Sao ra !âsa ‡ōrisase khomai, † llnās khao!gâ dide !âs !oa !eream re.

Sa lhôsa-i a ama lhôsa !khais

!Gomsi-ets ga ūhâ sa lhôsa-i a ama lhôsa !khaisa llapollaposa, os ge nê lhôsagusa a !haoxam. IHôsan ge a ‡gui, xawe ama lhôsan ge a loro. Nê !khais ge !haese a mûlâhe llkhâ.

Ama lhôsan ge llîn di lhôsana ra mâlgâ mîs tsî ‡gao‡gao!nâdi lkha. Ama lhôsan ge khoetsa ‡hâbasats a !khaisa ra llgau, !gâi‡âi kai tsi tsî ‡khîse ra tsâ kai. Hoada ge ‡khari ‡khâ!nâs di lgairoba ‡hâ hâ. INâusâgudi ga hâ xawen ge ama lhôsana ra mâxölkhâ tsi. Sa lhôsa-i ga koa tsi, lasa sarana xu skolsîsen-i kôse, llnâs ge a !gâi llgaullgau. ‡Gao‡gao!nâs ‡khari xûron !aromas ge !gâi llgaullgau.

Ama lhôsa-i ge ra llî-i di lhôsa-i ra mî xûn llga ra !gâ. INî llae da ge lhôsan hâ !nô tsî nî !gâna ‡hâba hâ. Ama lhôsa-i ge a ‡an mâti-i nî amsa ‡ganam tsî ‡gaede llkhowa-am !khaisa. !Hoats ra llaeb ai ra kô tsi, mîbats go xûna !khomâi hâse, tsî ‡âi!gân hâ dîde ra dî tsî. INî lhôsagub !nâ i ge lgui-e !nâsase ra !hoa. !Gâi lhôsagusib !nâ ra ge hoa lhôsara tamas ka io lhôsakha lguitikôse nî Igoragu. Hôlâts ka sats tamas ka io sas !nâsase sa lhô-i di !gomsina ra !gâ !khaisa, o i ge lguitikô am!nâsa lhôsagusib !nâ lkhai. Sa lhô-i ga !hoats ra !nâs hoasa !nâ-oms !nâ kômâ tsî selfonni ai kô, o ama lhôsa tama i tsî sa llaeba anu tama hâ.

Ama lhôgub !nâ i ge harase ra llgamûguhe. Ama lhôsan lkhats ge taotaosa ‡hôan tsî ‡gan!gâsa xûna ra Igoragu. Sa tanisenlgaub ga !gâi tama i, o !haese ra hô!â, aillgause nî llkhoaosets ra mûsen ti mî. Nê khoe-i ge sa lkha i llae hâ !khaisa ra llgau. Ama lhôgub ge xûn ka !gom, o amab lkha ‡hau!nâse sa lkha ra llgamlare. Sats tsî sa lhôsa-i ga sau tamase “Etse kaise ta ge go tsû ti llâudîb tawats go lkhî tama hâ io” ti mî, ots ge !gâi lhôsa-e go hô. Sa lhôsa-i ra xûna sâuba tsi khamits ga tsâ, kaise sausa ‡hôan tsî ‡gan!gâsasets ūhâ xûn lkhats ga llî-e ‡gom!gâ lloa, llî-i ga llî-i ûib !nâ ra T xûna sats lkha Igoragu tama i, ob ge llnâpa amalhôsagu tama hâ.

Ama lhôgub ge lhoe‡hôana ra ‡gôsen. Sa lhô-i ga lhoexa, o i ge a T llkhâ sats a lkhai llaeb ai i satsa ra lhoe !khaisa. Mâ khoe-i hoa-e llkhoaixa lhoe‡hôan xa !gâibahe, xawets ga hô!a sa lhô-i ge hoallae nau khoena ra lhoe ti, o i ge llî-e sats tsîna a lhoe llkhâ. Nêgu ge lgauga ‡antuis diga sa lhôsa-i a lhoexa !khaisa. Sa lhô-i ga khoe-i !nâ-omsa xu i ra ‡toa !nubai lapoba llnâ khoe-i xa !hoatsoatsoa, o i ge llnâ lhôsa-e kaise a tsû khoe!nôa. Sa lhô-i ga llaeb hoaba llî-i di ama lgû lhôsan xa tsûse !hoa, ora sa xas tsîna llî-i di nau hâ ama lhôsan tawa sî !hoa.

llAeba ūba tsi hâ khoe-i ge a sa ama lhôsa. Ûib !nâ i ge lloms, sîsens, ‡ûs tsî khoena saris llaeba hôsa a !gom. Ama lhôsan ge llaeba ūbagu hâ tamas ka io ra dîbagu. Sats lkha hâs tamas ka io !nâis di llae-i ga lkhai, o mâti i a sa lhô? Sa lhôsa-i ga llkhamis tsî ‡ûlhaos llaeba lawellguio, ots ge !gâi lhôsa-e ūha. Sa lhôsa-i ga llaeb hoaba !gae mâti i lhawe lgaus xa, tsî sats nî llî-i di lawellguiba sao !khaisa ‡gaolkhâ, o dîsen nê-i a ama lhôsa !khaisa.

Ama lhôsan ge hoa lkhâkha xu lguitikôse lhôsagusib !nâ ra ‡gâ, aillgause llgamlares, sarigus tsî lkhaegus !nâ-ûs tsîna.

#Guro ||Guitams

Mâ dîs hoasa xu †hanu !tereamsa ||hûi, †llîs a sao-ūsa xoamûs Igusa xoamâi, aillgause **A, B, C tsî D** ti hôdi Igusa !tereams ase.

- 1 Sa lhôsa i a ama lhôsa !khaisa llapollapos †hansensats ga ūha
  - A os ge nê lhôsagusa a !haoxa-am.
  - B os ge nê lhôsagusa †khî†khî tama.
  - C os ge nê lhôsagusa !nâsa lhôsana ra lhaolhao.
  - D os ge nê lhôguba suwuse hôhesa !khaisa ra llgau. [1]

- 2 Ama lhôsan ge llîn di lhôsana ra
  - A hôlâ kai hoallaen †hâbasa tamasa.
  - B †gaetwu Igui||hâlgâib lkha.
  - C †khâ!nâ tsî †khîse tsâ kai.
  - D mât!gâ mîs tsî †gao†gao!nâdi lkha. [1]

- 3 ||Nâusagudi ga hâ xawen ge
  - A ama lhôsana !gâise ra tsâ kai.
  - B ama lhôsana ra mâxôlkhâgu
  - C hoallae †hâbasase ra tsâ kai.
  - D lhôsana !khôlôagu. [1]

- 4 !Gâi lhôsagusib !nâ i ge hoa lhôsana
  - A !gâisets skoli !nâ ra dî o, ra koa tsi.
  - B Iguitikôse ra Igoragu.
  - C hoallae ra lhoema tsi.
  - D †khawadî !nâ ra !â kai tsi. [1]

- 5 !Nô tsî ra !gâise !gâ lhôsan ge
  - A †khari †hârobats †hâba hâ !khaisa ra mûhô.
  - B †khari xûron lkha ra †gao†gao!nâ tsi.
  - C mât!t(s) !hoas Igusa ra hîsa ra !gâ.
  - D mîhe go xûna †âis !nâ !khôlgara tsî dîde ra †âil!gâ. [1]

- 6 Iguitikôse am!nâxas ge nê lhôgub !nâ a lkhai.
  - A !Hoats ra llæb ai ra kô tsis Igusa hî.
  - B llî-i lkha ra ī xûn Iguna ro ra Igoragu.
  - C !Nâsasets sa lhôsa-i di !gomsin llga Igui ra !gâ.
  - D Sa xa Igui ra koahe !gai skolsîsenni !aroma. [1]

[6]

IGam||î ||Guitams

- 7 Sao ra !ereamde **ama** tamas ka io **ama tama** ti Igui !eream re.
- (a) Selfonni !nâ ra kôse !hoas ge ama lhôgusa ra llgaullgau. [1]
  - (b) †Gom!gâgusib ga kai †hôan tsî †gan!gâsan †ama lkhai, o du ge a ama lhôsa. [1]
  - (c) Nau khoen xa ra !hoa lhôsa-i ge sats xas tsîna !hoa llkhâ. [1]
  - (d) Ama lhôsan ge mîllguisa llæga ra sao. [1]
  - (e) IHoe†hôanan ge ama llhôsaguna nî Igoragu. [1]
  - (f) Sa lhôsa-e †khî†khîs !aromats ge llî-e llgamû ka lkhae, llî-e xû-e satsa dîba tamase. [1]

[6]

!Nonallî ||Guitams

- 8 Xawets ka hō!â sa lhō-i ge llæb hoaba khoe-e ra lhoe, o i ge sa “lhôsa-e” llnâs llkhâsa satsa a dî llkhâ.
Tare-i !aromas “lhôsa-e” ti hâ mîsa llgaellgaesaora !nâ a xoasa? [2]
- 9 Ma lgaub aits tsû lhôsa-e a †an!â llkhâ? Haka !khâide xoamâi re. [4]
- 10 Mâgus tsî !khôloas ge... Nêsa !gâ!gâ re Igui aillgaus lkha. [2]

[8]

[20]

|GAM||Î ÂB

Sao ra khomailâsa †orisase khomai î !nâka mâ dîde !eream re.

Petrub ge !Gôan tsî †Ans xa a !gâibahe

EENHANA – Petrus Shikongob, Xrat 12s skollgôab hîa Okelemba !Amlaesa Skoli ai ra †gâb ge ||gau!nâs xab !gâibahe, !gôsase !Gôan tsî †Anôa!nâs tsîra xa ti ra mî.

“!Nâsa skollgôan ge !Gôana ra †hara xawe nê “Sîsen!nôagu ||gau!uis” khao!gân ge †guina nî mû†an !Gôan a †hâ†hâsa !khaisa, sîsenga Namibiab !nâ ôas !aroma. Nêš ge †oatamsa †hâbasa †ansa tsî !gomsga ra loroloro sîsenôas !nâ” tib ge ra mî. Ohangwena ||Gau!nâs †Gae†guis ge †oago wekhe “Sisen!nôagu ||gau!uisa” go ūha i. ||âs di ||gûbas ge Ikhariib di †khamsiba ||gau!uibasa, !nâsase Xrat 10s tsî Xrat 12s skollgôana, !kharaga sîsen!nôaga mâi-ai!âs !aroma.

!Kharagagu †harugullgâudi tsî ministridi tsîn ge †khamsib tsî skollgôan tsîna !kharagagu sîsen!nôana goro mî!âba. Ohagwenas |Awalnamn beros Ikhâba xub ge sersant Toivoba goro !gâlgâ lawa!namn di !oabasa ||haos !nâb !nû!nâxasiba a †hâbasasa ti tsîts, !kharaga !harigu !nâ nî !kharusa Igawi !harosa sî!nâs ai!â. !Nâsasib †khamsib dib ge ra nê sîsenna ||nâxu Igawi !haroden sî!nâ tama !khais !aroma. ||âb goro ai!âb ||ga mîs ge ||in †hanu-ai hôdawade ūhâsa tsî sîsenmâsigu nau sîsengu khama Tsâ tsî lnai ge †hanub xa ||kharache hâ i khoena !gae tamasa.

Ohangwena Sîsen!nôagu ||gau!uis 2014s dis di gowalî-aos Lydias ge gere mî nêpan ||khâllkhâsenaona ra !gâsa kaibahesa !kharagagu sîsen!nôan hîa !kharagagu †harugu!khaigu ai a hôsan †ama. Nêb a ||khaisallî kuri ||gau!uis ra †ansa Igoragu tsî sîsen-i !nâ !gæhes di !ësa hôsa nê Ikhariib di Igôan !aroma ra mâsa. Hoa khoen hîa go ||khâ kaina da ge ra gangan. Mâ ||khâllkhâ!âdi sîsenn !aroma a †hâbasa !khaisa †an kais !aroma da ge skollgôan tsî !kharaga sîsen!khaigu tsîna go ||khî-ū” tis ge goro !gâlgâ.

“!Gaiseb ingener-i tamas ka io !omsîsenao kai †gaots ka, os ge Namibian Institute of Mining and Technology (NIMTsa) hâ” tib ge Tsumeb ai mâ NIMTs di danab, Matthews Elaoba goro mî. ||âb goro Igôana hôhô!nâs ge !omkuru ||gau!nâs tsî ||khâllkhâsas mâsa mû!â tsî ||khâsiga omkhâi kais †hâbasa !khaisa dîts nî xû-i !aroma. “!Gâi aillgaus !omkuru ||gau!nâs sîsengu dis ge !naokurusa hîa NIMTs tawa ra mâhesa. !Naoxûna Ikharkharas †hâsib ge tsêš hoasa ra †haro. !Naoxûn ||amaxû!khaigu tawats ga sî, aillgause Furnmarts, OK Furnitures tsî Bears ||ga, ots nî mû !khais ge mâtikô mâdi !omkuru ||gau!nâs ||khâllkhâ!khaiga xû ra Ikhîsa. !Naoxûn †ganlgauba xûts ge mû ||khâ !naosîsen-e xûts ûi ||khâ !khaisa.

Disis xa !nâsa !khaigu, Ministris ||Khaubas, ||Hôagao Dîlgauga ra Mâ!oa Komisis, Ministris Sîsengu tsî ||Hûhâsib !Oabadi dis tsî lnî hâdi ge go ||hao hâ i.

†Gu! lgôab di Igôan, ||an†gâsaben tsî sîsenôa-aon ge kai !gôab !nâ nê kuri go ||khî hâ i. !Kharagagu skolgu di Igôan tsî †khamsib ge Ikhariiba xû go sî hâ i Ministris ||Gau!nâs xa †khâ!nâhe hâse.

#Guro ||Guifams

- 11 Skollgôana !nâsase mâ ||khâ||khâ!âba ra sau? [1]
- 12 Shikongob ra mîsa !oa Igôana nê sîsen!nôagu di ||gau†uis khao!gâ tarebe harebesa ||nâsa xu nî hō? [1]
- 13 Nê sîsen!nôagu ||gau†uisa mâ †âibasensa ge ūhâ ī? [3]
- 14 Mâ !nande skollgôan tsî †khamsiba !kharaga sîsen!nôan xa gere mî!âba? [3]
- 15 Mâ !nona sîsen!nôan xa i aillgause nêpa gere !hoahe? [3]
- 16 !Âsa xū tsubu†ui re sersant Toivob mû†gâba tare-e ||nâ sîsen-i !nâ a †hâbasa tsî tare-i !aromas asa? [3]
- 17 Tare-i !aroma i ge skollgôan tsî !kharaga sîsen!khaigu tsîna ||khî-ūhe? [2]
- 18 !Omkuru ||khâ||khâsa tare-i !aroma †hâ†hâsa? [3]
- 19 Sarankâba kurus !aromats mâ ||khâ||khâkhâi!khaib tawa sî ||khâ||khâsen ||khâ? [1]

[20]

|Gamlî ||Guifams

- 20 Xrat 10s tsî 12s khao!gâ ||khâ||khâkhâisens ge kaise go supu. Sa ||khoreb ailâ ||khâ||khâsens dib xa xoa!gâ!gâ re khomai!âs !nâ hâ †ans tsîna sîsenū re.

Sa !ereams ge ||aupexa **150 – 200** mîdi gaxusiba xoa re.

[20]